

**Gisela Dybowski
Bundesinstitut für Berufsbildung (BIBB)
Robert-Schuman-Platz 3
53175 Bonn
Deutschland**

A független vizsgabizottságok szerepe és feladatai a németországi szakképzésben

A tanulmány a Nemzeti Szakképzési Intézet megbízásából a szakképzés perspektivikus fejlesztési stratégiájával és a II. Nemzeti Fejlesztési Terv el készítésével kapcsolatban

Bonn, 2005. április

Tartalom

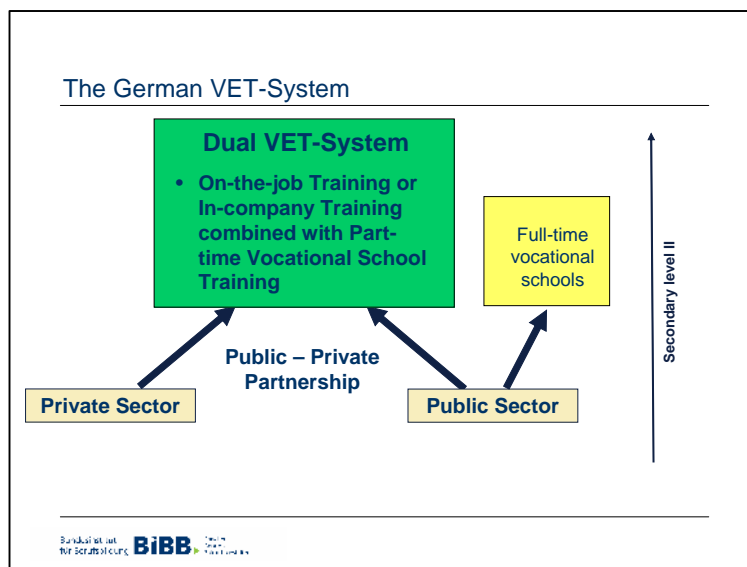
1. A független vizsgabizottságok helye a szakképzés duális rendszerében
2. A vizsgabizottságok felállítása és összetétele
3. A vizsgabizottságok feladatai és munkamódszere a szakképzés duális rendszerében
4. A vizsgabizottságok tagjaival szembeni követelmények
5. Kitekint : A vizsgabizottságok a szakmai továbbképzésben
6. Sikerek és buktatók – kritikai megfontolások
7. Irodalomjegyzék

0. A szakértői vélemény felépítése

A vizsgák a teljesítmény felmérésének eszközei, és a szakképzés minőségét irányítják. Az, hogy a vizsgák milyen hatékonyan használhatók fel erre a célra, lényegesen függ a vizsgák szerkezetétől és a formájától is. Példa erre a vizsgák kidolgozása és a független vizsgabizottságok felállítása a duális szakképzési rendszerben, amelyre az 1. fejezetben térünk ki. A 2. és 3. fejezet a vizsgabizottságok felállításának módját és feladatait tartalmazza. A vizsgabizottságok tagjaival (a vizsgáztatókkal) szembeni követelményeket a 4. fejezet vázolja fel. Ezt egy kitérő követi a vizsgabizottságok szakmai továbbképzésben betöltött szerepéről és feladatairól (5. fejezet). Az ezt követő 6. fejezetben kritikai értékelésnek vetjük alá a független vizsgabizottságok szerepét és feladatait. A témához kapcsolódó publikációk listája a 7. fejezetben található.

1. A független vizsgabizottságok helye a szakképzés duális rendszerében

1. ábra: A németországi szakképzés rendszere (11–13. évfolyam)

A német duális szakképzési rendszer

11-13. évfolyam

Duális szakképzési rendszer: *Munkahelyi vagy üzemi szakképzés részidővel iskolai szakképzéssel párosítva*

Teljes idővel szakiskolák

Ahogy azt az 1. ábra is mutatja, az általánosan képz iskola 5–10. évfolyamának befejezése után Németországban két szakképzési lehetőség közül lehet választani:

- szakképzés a duális rendszer keretében (egy évfolyam kb. 50 százaléka)
- szakképzés teljes id s iskolai képzés keretében (egy évfolyam kb. 13 százaléka)

Az 5–10. évfolyam befejezése után a fiatalok kb. 50 százaléka dönt a duális rendszerben való szakképzés mellett, kb. 13 százalékuk pedig a teljes id s iskolai képzés keretében való szakképzést választja. A vizsga a teljesítményfelmérés és a min ségbiztosítás eszközeként mindkét képzési útvonalon kiemelked szerepet játszik. A **független vizsgabizottságok** által lebonyolított vizsgák azonban csak duális rendszerben folytatott tanulmányokra terjednek ki, amelyre a következőkben térünk ki részletesebben.

➤ **Szakképzés a duális rendszerben**

A könnyebb megértés érdekében el ször is röviden vázoljuk a szakképzés duális rendszerének legjellemzőbb tulajdonságait:

1. A duális rendszerben való szakképzés hozzáférhető minden végzős számára az általános iskolakötelezettség (5–10. évfolyam) elvégzése után.
2. A képzés egyszerre üzemekben és részid s szakiskolákban folyik (dualitás), és rendszerint három vagy három és fél évig tart. Az üzemi és iskolai képzés időbeli megoszlása kb. 3 : 2 arányban áll egymással.
3. Az üzemek csak államilag elismert képzési szakmákban képezhetik a fiatalokat.
4. A képzési szakmák profiljában egy háromoldalú (állam, munkáltatói szövetségek, szakszervezetek) eljárás keretében állapodnak meg (konszenzuselv), amit az állam úgynevezett szakképzési rendek formájában fogad el.
5. A szakképzési rendek kötelező érvény megállapításokat tartalmaznak a képzési szakmák elnevezéseiről, a szakképzés időtartamáról és időbeli

tagolásáról, a szakképzési rend szerkezetéről, valamint a közvetítendő készségekről és ismeretekről.

6. Az üzemek felelnek az üzemi szakképzés kínálataiért és finanszírozásáért. Németországban az üzemek alig 25 százalékában folyik szakképzés. Az üzemi szakképzési helyek nagy részét közép- és kisüzemekben kínálják fel. Az üzemi szakképzés költségei évente kb. 14,7 milliárd euróra rúgnak.
7. A duális rendszeren belüli üzemi szakképzés irányítása és minőségellenőrzése a regionális kamarák alá tartozik, amelyek felelősségi körét és feladatait a szakképzési törvény szabályozza. A kamarák közjogi testületek.

➤ **Vizsgáztatási rendszer a szakképzés duális rendszerén belül**

A duális rendszer a lépcsőzetes vizsgáztatási rendszer jellemzi, amelynek jogi alapjait a szakképzési törvény (illetve a kisipari kamarák szabályzata) tartalmazza.

Szorosabb értelemben ebbe a következő vizsgák tartoznak:

- a köztes vizsga
- a záróvizsga
- a külső vizsga (jellegét tekintve megegyezik a külső vizsgázók záróvizsgájával).

Tágabb értelemben ide tartozik a továbbképzési vizsga is, amelyet az 5. fejezet kitérőjében külön tárgyalunk.

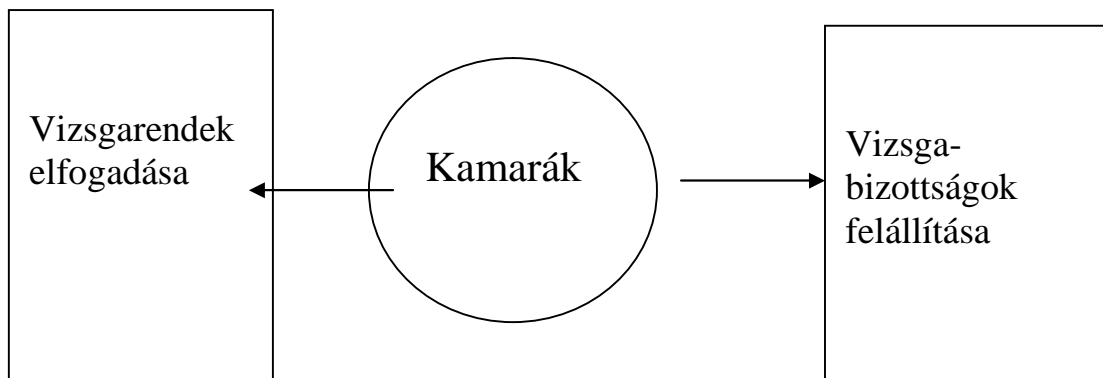
A duális rendszer keretében lebonyolított vizsgák közül, mind a vizsgák számát, mind jelentőségüket tekintve, a záróvizsga a legfontosabb. Évente félmillió szakmunkás tanuló tesz sikeresen záróvizsgát, miután a duális rendszer keretében elvégezték szakképzési tanulmányaikat. További 25–30 ezren szereznek „külső sként” elismert szakképesítést. Ennek a vizsgának a különlegessége a többi közjogi és magánszférán belüli vizsgákkal szemben következő:

- A szakképzési törvényen alapszik, és szabályokat tartalmaz az államilag elismert képzési szakmák záróvizsgájának letételéhez.
- Megadott szabvány szerint leírja és értékeli azokat a szakmai készségeket, ismereteket és képességeket, amelyeket mindig vizsgarend rögzít.

- Záróvizsgaként szövetségi szinten elismert képesítést igazol.
- Nem egyéni vizsgáztatók végzik, hanem független vizsgabizottságok, amelyek helyzetét és funkcióját a szakképzési törvény (illetve a kisipari kamarák szabályzata) szabályozza.

A szakképzési törvény (illetve a kisipari kamarák szabályzata) szerint a szakképzés duális rendszerében **a kamarák** felelősek a vizsgákért. Ez a jogalap nemcsak azt a jogot ruházza a kamarákra, hogy az elismert képzési szakmákban záróvizsgákat bonyolítsanak le, hanem ennek kötelezettségét is. A kamaráknak ehhez **vizsgarendeket** kell elfogadniuk, és **vizsgabizottságokat** kell felállítaniuk.

2. ábra: A kamarák feladata a duális szakképzési rendszerben való vizsgáztatás során

A kamarák által záróvizsgákra vonatkozóan elfogadandó **vizsgarendben** a következőket kell szabályozni: a vizsgára bocsátás feltételei, a vizsga felépítése, a vizsgán való teljesítmény értékelésének szempontjai, a vizsgabizonyítványok kiosztása, a vizsgarend megsértésének következményei, valamint a vizsga megismétlésének lehetősége.

A vizsgarendről a mindenkorin kamara szakképzési bizottsága határoz, amely a munkáltatók és a munkavállalók részéről hat-hat megbízottból, illetve hat szakközépiskolai tanárból áll.

A független vizsgabizottságok felállításáról, a duális szakképzési rendszerben betöltött szerepükéről és feladataikról a következő fejezetekben részletesen is szó fog esni.

2. A vizsgabizottságok felállítása és összetétele

A vizsgabizottságokat a kamarák állítják fel a szakképzési törvény (illetve a kisipari kamarák szabályzatai) előírásai szerint.

➤ A vizsgabizottságok felállítása

A kamaráknak olyan vizsgabizottságokat kell felállítaniuk, amelyek a vizsgarend előírásai szerint (szakképzési törvény 36. §) vizsgáztatnak. Alapvetően minden képzési szakmához külön vizsgabizottságot kell létrehozni. Egyúttal pedig gondoskodni kell arról, hogy a vizsgabizottságok elegendő kapacitással rendelkezzenek, hogy mindenki, akit vizsgára bocsátanak, le is vizsgázhasson. Amennyiben egy képzési szakmában nagyon alacsony a vizsgázók száma, lehetőség van arra, hogy több kamara egy közös vizsgabizottságot állítson fel az egyik kamaránál.

A vizsgabizottság ezáltal a kamara szerve. Feladatait csak annak a kamarának az illetékességi körében tudja kifejtetni, amelyik létrehozta.

➤ **A vizsgabizottságok összetétele**

Törvény szabályozza (a szakképzési törvény 37 § (1) bekezdés 1. mondata), hogy a vizsgabizottságokat az egyenlő ségi elvnek megfelelően kell összeállítani, vagyis hogy a vizsgabizottság egyenlő számú megbízottból álljon a munkáltatók és a munkavállalók részéről, valamint tagjai között legyen legalább egy szakiskolai tanár. Egy vizsgabizottság így legalább három tagból áll. A vizsgabizottság tagjainak száma ennél magasabb is lehet, amennyiben ez a vizsgáztatás szempontjából indokolt és szükséges.

Azzal a szabállyal, miszerint a vizsgabizottságokat az egyenlő ségi elv alapján, egyenlő számú megbízottból kell összeállítani a munkáltatók és a munkavállalók részéről, a törvényalkotónak az volt a szándéka, hogy a vizsgák lebonyolításánál mindkét szociális partner érdekei képviselve legyenek.

➤ **A vizsgabizottsági tagok kinevezése**

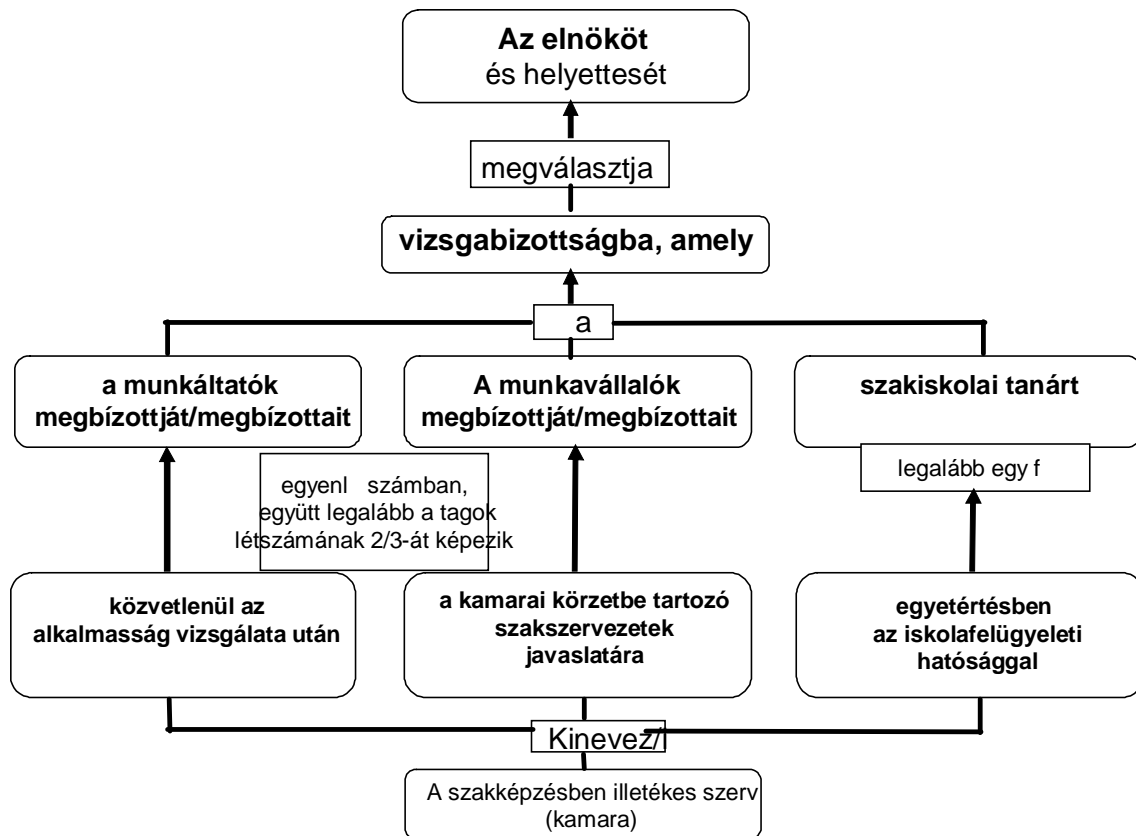
A tagok formális kinevezését szintén a kamarák végzik. Ez alatt azt kell érteni, hogy a kamara az illető beleegyezésével kinevez egy személyt egy bizonyos képzési szakma vizsgáztatójává.

Ennek során különböző eljárások alkalmazhatók:

- A munkáltatók megbízottait a kamara közvetlenül kinevezheti egy vizsgabizottságban való közreműködésre.
- A munkavállalók megbízottainak kinevezésekor a szakképzési törvény előírja a kamara körzetébe tartozó szakszervezetek részvételét. A munkavállalók megbízottainak kinevezése az javaslatuk alapján történhet.
- A szakiskolai tanárokat a kamarának minden esetben a legfelsőbb iskolafelügyeleti hatósággal egyetértésben kell kineveznie.
- A kinevezés 5 évre szól, amit újabb kinevezés követhet.

A vizsgabizottság saját tagjai közül elnököt és elnökhelyettest választ. A két tisztséget lehetőség szerint eltérő érdekképviselői tagoknak kell betölteniük.

3. ábra: A vizsgabizottságok összetétele és tagjainak kinevezése

3. A vizsgabizottságok feladatai és munkamódszere

A duális szakképzési rendszerben a vizsgabizottságok sokféle feladatot látnak el a köztes vizsgákkal és a záróvizsgákkal kapcsolatban.

Ezen feladatok többsége a kamarák vizsgarendjébe adódik.

A vizsgabizottságra, mint kamarai testületre, feladatai ellátása során a kamara elírásai kötelező érvényesek. Ezek az elírások elsősorban a szervezés keretfeltételeire, ezek közül is a vizsgaidpontokra vonatkoznak. A vizsgaidpontokat a kamara határozza meg a többi kamarával és a tartományi kultuszminisztériummal folytatott egyeztetés alapján.

A vizsgabizottság által ellátandó feladatokat a kamara vizsgarendje határozza meg.

A vizsgabizottság feladatai a következők:

- a vizsgafeladatok kijelölése
- a vizsga menetének megtervezése,
- vizsgáztatás,
- a vizsgán való teljesítmény értékelése és a vizsgaeredmény megállapítása,
- igazolás kiadása a vizsga sikerér l vagy sikertelenségér l
- a vizsgáztatás folyamatának értékelése, és végül
- különleges esetekben döntés a vizsgára való bocsátásról.

A záróvizsga esetében a vizsgabizottság ezen feladatok mindegyikét ellátja, a köztes vizsga esetében azonban az igazolás kiadása és a vizsgára bocsátásról való döntés nem tartoznak a vizsgabizottság feladatai közé.

➤ **A vizsgafeladatok kijelölése**

A vizsgabizottság feladatai közé tartozik, hogy kijelölje a vizsgán felhasználandó vizsgafeladatokat. Ahhoz, hogy a vizsgabizottság határozatképes legyen, a vizsgabizottsági tagok kétharmadának, de legalább három f nek közrem ködnie kell.

A vizsgabizottság tehát alapvet en maga is készíthet vizsgafeladatokat, és azokat használhatja a vizsgán, gyakran azonban a vizsgabizottság csak korlátozottan alkalmazhatja ezt a lehet séget. Amennyiben ugyanis vannak olyan vizsgafeladatok, amelyek országos szinten rendelkezésre állnak, a vizsgabizottságot általában kötelezi a kamara vizsgarendje, hogy ezeket a feladatokat vegye át. Ez a szabály a vizsgabizottságra nézve kötelez er vel bír.

➤ **A vizsga menetének megtervezése**

A vizsgák id beosztását rendszerint a kamarák dolgozzák ki. A kamarák tájékoztatják a vizsgabizottságot, hogy melyik vizsgázó melyik nap és milyen id pontban végez például vizsgamunkát, vagy mikor kerül sorra a szóbeli vizsgájára. A kamara ugyanakkor gondoskodik a helyiségekr l is, amelyekben a vizsgáztatás folyik. A vizsgabizottság feladata id ben ellen rizni ezeket a helyiségeket, hogy azok megfelel mérettel és felszereléssel rendelkeznek-e.

Amennyiben országos szint feladatsort alkalmaznak, a vizsgáztatók kötelessége, hogy a vizsga el készítésének keretében megismerkedjenek a vizsgafeladatokkal. Id nként el fordul, hogy a feladatok hibásak, illetve megfogalmazásuk nem teljesen világos. Ilyenkor a vizsgázókat tájékoztatni kell. A vizsgáztatóknak továbbá azért is ismerniük kell a feladatokat, hogy tudják, milyen segédanyagokat használhatnak a vizsgázók, illetve a vizsgázók mely kérdéseit válaszolhatják meg.

Az írásbeli és részben a gyakorlati vizsgaelemek esetében kötelez továbbá a felügyelet szabályozása. Az írásbeli vizsgadolgozatoknál és a vizsgadarabok elkészítésénél nem szükséges, hogy a teljes vizsgabizottság mindig egyszerre felügyeljen. A vizsgáztatók ebben az esetben válthatják egymást. A felügyeleti szabályzatnak azonban biztosítania kell, hogy a vizsgázók a feladatokat önállóan és csak a megengedett munkaeszközök és segédanyagok segítségével oldják meg. A vizsgabizottság által összeállított felügyeleti szabályzatról tájékoztatni kell a kamarát, amelynek jóvá kell hagynia ezt a szabályzatot. A vizsgamunkák elvégzését azonban legalább két vizsgáztatónak kell felügyelnie, akik két különböző csoport érdekeit képviselik.

A vizsgabizottság el készít feladatai közé tartozik az is, hogy a szóbeli vizsgára meghatározza azokat a kérdéseket vagy témaköröket, amelyek a szóbeli vizsga tárgyát képezik. Ezeknek természetesen tükrözniük kell a szakképzési keretterv tartalmát, a keretterv vizsga szempontjából fontos tartalmait és a vizsgakövetelményeket.

Azt is el kell dönteni, hogy els sorban melyik vizsgáztató vezeti a vizsgabeszélgetést. Tanácsos továbbá meghatározni a szóbeli vizsgára az ülésrendet, amelynek jelent ségét a vizsga légköre és ezáltal a vizsgázó teljesítménye szempontjából nem szabad lebecsülni.

➤ **A vizsga lebonyolítása**

A vizsgázási folyamat tulajdonképpen középpontja a vizsga végrehajtása, illetve a vizsgáztatás. Ezt a feladatot a teljes létszámú vizsgabizottság az elnök vezetése alatt végzi el. Ez a következ ket jelenti:

1. A vizsga megkezdése előtt tájékoztatni kell a vizsgázókat a vizsga menetéről, valamint a teljes vizsgára és az egyes vizsgafeladatokra szánt időről. Közölni kell a vizsgázókkal, hogy milyen munkaeszközöket alkalmazhatnak, és mely segédanyagok megengedettek, valamint tájékoztatni kell őket, hogy milyen következménnyel jár a csalás és az egyéb szabálytalanság.
2. Az írásbeli vizsgák és a gyakorlati vizsgafeladatok felügyelete az előre meghatározott felügyeleti szabályzatnak megfelelően történik. A szóbeli vizsgákat szintén a vizsga eljárási szabályzatának megfelelően hajtják végre. Néhány újabb vizsgaforma, mint például az üzemi projektmunka, az üzemi megbízás, valamint nagyméretű vizsgadarabok esetében a munka egy nagyobb időszakra terjed ki a képzési üzemben, ezért azt a vizsgabizottság nem felügyeli. Az üzemnek azonban igazolnia kell, hogy a vizsgázó a munkát egyedül végezte el.
3. A vizsga menetéről jegyzőkönyvet kell készíteni, amelyet a vizsgabizottság elnökének alá kell írnia.

➤ **A vizsgán való teljesítmény értékelése**

A rendelkezésre álló idő leteltével a megoldott vizsgafeladatokat begyűjtik, a vizsgán való teljesítményt pedig értékelik. Először a vizsgabizottság minden tagjának külön-külön kell értékelnie minden vizsgateljesítményt, függetlenül a többi vizsgabizottsági tag véleményétől. A vizsgabizottság csak ezután állítja össze az egyes vizsgateljesítmények eredményeit, valamint az összeredményt. Az értékelés rendszerint a 100 pontos rendszerben történik. A vizsgaeredmények megállapításáról jegyzőkönyv készül, amelyet minden vizsgabizottsági tag aláír.

➤ **Tájékoztatás a vizsgaeredményekről és igazolás kiállítása a vizsga eredményéről**

A köztes vizsgánál egy eredményigazoló lapot adnak ki, amelyen megtalálhatók a vizsgázó egyes vizsgatantárgyakból, vizsgaterületeken vagy vizsgaelemein elért eredményei. Ez legtöbbször úgy történik, hogy minden vizsgaterületnél feltüntetik, hogy a vizsgázó a maximális pontszám hány százalékát érte el. Rendszerint a 100 pontos kulcsot alkalmazzák. A vizsgaigazoló lapon általában feltüntetik a kamarai

átlagot is, amely viszonyítási alapként szolgál. A köztes vizsgáknál nem adják meg az összeredményt, mert az eltakarja az erősségeket és a gyengeségeket az egyes területeken. Éppen ezeket kell azonban láthatóvá tenni, hogy az esetleges hiányosságokat pótolni lehessen. Ez az oka annak, hogy az eredményigazoló lapot nem kizárólag a vizsgázó kapja meg, hanem annak egy-egy példányát a képzési üzembe és a szakiskolába is elküldik.

A záróvizsga ettől némileg eltér. A vizsgabizottság elnöke az utolsó vizsganapon tájékoztatja a vizsgázót, hogy a vizsgát sikerrel tette-e le. Erről – de még nem a pontos vizsgaeredményről – kiállítanak neki egy igazolást, amelyet az elnök kézjegyével lát el. Ez az igazolás minden vizsgázó számára igen fontos, attól függetlenül, hogy abban az üzemben fog-e szakemberként dolgozni, ahol képzésben részesült, vagy pedig a munkaerőpiacon keres állást magának, hiszen ennek a vizsgának a letételével a frissen végzettek szakmunkásfizetésre tarthatnak igényt.

Magát a vizsgabizonyítványt a kamara állítja ki. A vizsgabizonyítványt a vizsgabizottság elnöke aláírja, a kamara pedig pecséttel látja el. Az eredményigazoló laptól eltérően a bizonyítványt csak a vizsgázó kapja meg személyesen vagy postán. Az utolsó vizsganap és a bizonyítvány kézhezvételének napja között rendszerint néhány hét telik el. A már letett záróvizsgáról kiállított igazolás ezért is fontos azok számára, akiket nem vesz fel az az üzem, amely képzésben részesítette.

A vizsgabizonyítvány a következő adatokat tartalmazza:

- a bizonyítvány elnevezését: „A szakképzési törvény 34 §-a szerinti vizsgabizonyítvány“,
- a vizsgázó személyi adatait,
- a képzési szakmát,
- a vizsga összeredményét és az egyes vizsgateljesítmények eredményeit,
- a vizsga letételének dátumát.

Amennyiben egy képzési szakma különféle szakirányokra tagolódik, a vizsgabizonyítványban megjelölik a szakképesítést is.

➤ **A vizsgáztatás folyamatának értékelése**

Egy felelősségteljes vizsgabizottság a vizsga lezárása után kritikusan elemzi a vizsga lefolyását. Csak akkor lehet optimalizálni a következő vizsga folyamatát, ha feltárjuk a felmerült hiányosságok okait.

Kritikai elemzés tárgyává kell tenni a vizsgafeladatokat is. A pozitív és negatív kritika egyaránt nagy segítség azok számára, akik a vizsgafeladatokat kidolgozzák, hogy a következő vizsgafeladatok kialakítása még jobb legyen.

Amennyiben lehetséges, törekedni kell a más vizsgabizottságokkal való információcserére, de nem csak az utólagos elemzés alatt, hanem már a vizsgák előkészítésekor is. Lehetséges ugyanis, hogy egy másik vizsgabizottság már talált megoldást bizonyos problémákra. Mások tapasztalataiból csak tanulni lehet.

➤ **Különleges esetekben döntés a vizsgára való bocsátásról**

Normális esetben a kamara dönt arról, hogy a vizsgára jelentkező személyt vizsgára lehet-e bocsátani, mégpedig úgy, hogy ellenrzi, hogy a vizsgára bocsátás minden feltétele teljesül-e (vö. szakképzési törvény 39 §). Más a helyzet akkor, amikor a kamarának kétségei vannak afelől, hogy a vizsgára jelentkező személy eleget tett-e ezeknek a követelményeknek, vagy pedig amikor a jelentkező rendkívüli kérvényben kérelmezte a vizsgára bocsátást. Ebben a két esetben a vizsgabizottság mérlegeli, hogy engedélyezi-e a kérvényezőnek a vizsgán való részvételt vagy nem.

A vizsgabizottság még az első vizsganapig érvénytelenítheti a vizsgára bocsátást, függetlenül attól, hogy azt maga a vizsgabizottság, vagy a kamara engedélyezte. Erre természetesen nyomós okokra van szükség, például ha a vizsgára bocsátást hamis iratok alapján engedélyezték.

➤ **Eljárás abban az esetben, ha a vizsgázó fellebbez a vizsgaeredmény ellen**

Amennyiben egy vizsgázónak kétsége támad a vizsgaeredmények helyessége, vagy a vizsga korrekt lezajlása felől, fellebbezést nyújthat be a vizsgaeredmény ellen. Ezt

a fellebbezést azonban a kamara által kiállított vizsgabizonyítvány vizsgázónak való eljuttatásától számított egy hónapon belül be kell nyújtania. A fellebbezést közvetlenül a kamarához kell benyújtani, mert a kamara felel a vizsgabizottság és tagjai magatartásáért és döntéseiért.

A kamara felelőssége azon alapul, hogy a vizsgabizottság a kamara szerve, és mint ilyen, a vizsgabizottság dönt a vizsgaeredményekről. Ez a döntés egy államigazgatási aktus, amely kötelező érvényű a kamarára nézve, és amelyet képviselnie kell. A vizsgaeredmény és így az államigazgatási aktus elleni fellebbezés esetén tehát a kamara és nem a vizsgabizottság a vizsgázó „ellenfele”.

A fellebbezést írásban és szóban is be lehet nyújtani. Minden esetben pontosan kell azonban megjelölni, hogy a fellebbezést milyen indokok alapján nyújtották be (például nem szabályszerűen folytatták le a vizsgát, vagy a pontok kiszámításban elkövetett hibák miatt a vizsgaeredmény helytelen).

Normális esetben a kamara lehetőséget nyújt a vizsgázónak a vizsgadokumentációba való betekintésre. A vizsgadokumentációba nemcsak a megoldott és kijavított vizsgadolgozatok tartoznak, hanem a vizsga menetéről készült jegyzőkönyvek, és a szóbeli vizsgáról készült felügyeleti jegyzőkönyv is. A felügyeleti jegyzőkönyv címszavakban rögzíti, hogy mely témákról esett szó, és azokhoz mit mondott a vizsgázó, valamint tartalmazza az eredmény megállapítását is.

A legtöbb esetben a betekintés tisztázza a vizsgázó kérdéseit, és a fellebbezést visszavonják. Ha mégsem, akkor a vizsgázó a kérdés jogi úton való tisztázását kezdeményezheti (közigazgatási bírósági eljárás).

Ez az oka annak, hogy a vizsgadokumentációt a vizsgabizottságnak rendkívül lelkiismeretesen kell összeállítania. A vizsgadokumentáció igen fontos a vizsgaeredményekről készült másodpéldányok elkészítéséhez is.

4. A vizsgabizottságok tagjaival szembeni követelmények

A vizsgabizottságban való részvétel bizonyos feltételekhez van kötve, amelyeket a szakképzési törvény rögzít (37§, 1. bekezdés, 2. mondat). A legfontosabb követelmények a következők:

➤ **Szaktudás a vizsga tárgyát képező szakterületen**

Ahhoz, hogy valaki egy vizsgabizottság tagja legyen, szaktudással kell rendelkeznie azon a szakterületen, amelyben vizsgál. Ez általában azt jelenti, hogy a vizsgáztató a szóban forgó képzési szakmához megfelelő végzettséggel rendelkezik, vagy évek óta azon a területen dolgozik.

➤ **Alkalmasság**

A szaktudás mellett a vizsgáztatóknak alkalmasnak kell lenniük a vizsgán való közreműködésre is. Alkalmasság alatt értjük azt, hogy a vizsgáztatók felelősségtérítéssel, igazságos ítéletképeséggel és pedagógiai készségekkel rendelkeznek. Az új vizsgáztatási formák, amelyeknek értékelniük kell a hallgatóknak nemcsak az ismereteit és képességeit, hanem szakmai cselekvési készségeit is, magas fokú professzionalitást várnak el a vizsgáztatóktól a módszertan területén is.

➤ **Jogi alapok ismerete**

A vizsgáztatóknak ismerniük kell a szakmai vizsgákkal kapcsolatos jogalapokat is. Ismerniük kell a szakképzési törvényt, az érintett képzési szakma szakképzési rendjét és az illetékes kamara vizsgarendjét is.

➤ **Egyenlő bánásmód**

A vizsgáztatóknak továbbá minden vizsgázót egyenlő bánásmódban kell részesíteniük, nem szabad egyes vizsgázókat előnyben vagy hátrányban részesíteni. Ez az oka annak, hogy azok a vizsgáztatók, akik házastársi, szoros rokoni vagy sógori viszonyban állnak egy vizsgázóval, nem vehetnek részt annak vizsgáján. Szintén nem vehetnek részt az oktatók tanulóik vizsgáján.

➤ **Titoktartás**

A vizsgáztatókat végül titoktartás kötelezi harmadik személlyel szemben a vizsga teljes menetét illetően. Ez érvényes a vizsga eredményére is.

A vizsgabizottság tagjaival szembeni felvázolt követelmények biztosítják egyrészt a vizsgák magas szakmai színvonalát, másrészt pedig a tanulókkal szembeni korrekt és átlátható teljesítményértékelési eljárást. A vizsgabizottságok tagjainak magas színvonalú szakmai hozzáértése és szociális kompetenciája ezért döntő szerepet játszik a szakmai vizsgák teljesítésre képes, átláthatóságot, hatékonyságot és minőséget biztosító rendszerének.

Egy idővel azonban egyre növekszik azon problémák száma, amelyek a vizsgabizottságok tagjainak kiválasztásánál mutatkoznak. Ennek okai a következők:

- egyrészt egyre zsugorodik a vizsgabizottságba kiválasztható személyek száma, mivel az üzemekben folyamatosan csökken az oktatók száma, ugyanakkor a szakiskolákban egyre nagyobb az oktatóhiány;
- másrészt a mai modern vizsgázási formák és eljárások a vizsgázatóktól magasabb időráfordítást és specifikusabb vizsgajártasságot igényelnek, aminek az a következménye, hogy a nem a megfelelő készségek megszerzésére irányuló idő- és pénzráfordítás.

Itt mutatkozik meg a probléma lényege. A tiszteletbeli tevékenység, amelyet a vizsgabizottság tagjai végeznek (vö. 2. fejezet), egyrészt sokat veszített vonzerejéből az időigényessége miatt. Az új vizsgázatók megtalálásának az esélye másrészt határokba ütközik, mert sok kisebb és közepes üzem nem képes még több személyzetet szabaddá tenni a vizsgáztatás számára. Növekszik azoknak az oktatóknak és tanároknak is a száma, akik lemondanak a vizsgabizottságban való közreműködésről, mert a tiszteletbeli hivatal általi megterhelés sok területen igen magas, ugyanakkor pedig alig kapnak visszajelzést tevékenységükkel kapcsolatban.

Elsősorban a szakszervezetek kritizálják a nem kielégítő kommunikációt és információáramlást, vagyis hogy a vizsgabizottságok tagjait rendszeresen és folyamatosan tájékoztassák az új fejlesztésekről a szakképzés területén. A vizsgázatók az új szakmák követelményeivel kapcsolatban sokszor hiányt szenvednek az aktuális és kielégítő információkban, és az új vizsgáztatási formákat

alig lehet szisztematikusan megismertetni velük. Szintén messze nem elegendő a kamarák képzési kínálata a kereslet fedezésére.

A vizsgáztatási rendszer minőségének javítására és azért, hogy a vizsgabizottságok számára tiszteletbeli munkát nyerjen, a területi szolgáltatási szakszervezet az Oktatási és Kutatási Minisztérium anyagi támogatásával 2004-ben elindította a „piksNet – Internetes vizsgáztatói információs- és kommunikációs szolgáltatását“. A piksNet internetes oldal létrehozásával a következő célok valósulnak meg:

- A szakképzési grémiumok munkavállalói képviselői megfelelő kínálatokat találnak maguknak.
- A vizsgabizottságokban szisztematikusan képviseltetve vannak a munkavállalók képviselői, akik így célirányos támogatást kapnak.
- Az információhiány csökkentése érdekében a honlap ismeretanyagokat, kommunikációs és képzési kínálatot tartalmaz.
- Egy hírújságon keresztül rendszeresen célcsoport-specifikus információkat küldenek.

Kérdéses még egyelőre, hogy ezáltal az átfogó támogatási és képzési kínálat által mennyire sikerül a vizsgáztatókat információval és segítséggel támogatni, és így a jövőben ismét egyre több személyt találni a vizsgabizottságokban való közreműködéshez.

5. Kitekint : A vizsgabizottságok a szakmai továbbképzésben

A szakképzési törvény lehetővé tette a továbbképzési vizsgákat és ezzel számításba vette azt a tényt, hogy a képesítésben és a munkatevékenységben a szakmai továbbképzés egyre növekvő jelentőséggel bír. A számok is ezt mutatják: több százezer vizsgázó tesz évente vizsgát szövetségi állami szinten egységesen szabályozott továbbképzési tanfolyamokon / továbbképzési szakmákban. A szakképzési törvény (46 § 1. bekezdése) ezen kívül feljogosítja a kamarákat arra, hogy regionális illetékességi körükben különleges előírásokkal szabályozzák a továbbképzési vizsgák céljait, tartalmát és feltételeit.

A duális szakképzési rendszer köztes és záróvizsgálataihoz hasonlóan a továbbképzési vizsgákat sem egyes emberek végzik, hanem vizsgabizottságok. Ezek létrehozására, összetételére és kinevezésére ugyanazok a szabályok érvényesek, mint amelyek a duális képzés vizsgabizottságaira (vö. 2. fejezet). Ennek célja, hogy a szakmai továbbképzésben is biztosítva legyen egy bizonyos minőségi színvonal. A vizsgabizottságok általi vizsgáztatás a szakmai továbbképzésben a kamarák számára legalább közvetlen ellenőrzését lehetővé teszi annak, hogy a szakmai továbbképzés eljárásai eleget tesznek-e a vizsgakövetelményeknek, és ezáltal megfelelnek-e a szakmai továbbképzésben irányadó minőségi szabványoknak.

Ehhez kapcsolódnak a vizsgabizottságok tagjaival szembeni követelmények. Mivel a szakmai továbbképzés feltételekkel dolgozik, ezért más körülményekkel kell számolni, mint a szakképzésbeli záróvizsgák esetében. Ez elsősorban a hallgatók körülményeire vonatkozik. Egy továbbképzési tanfolyam résztvevői jelentősen magasabb szintű felelősségvállalást várnak el, mint a képzésben részt vevő tanulóktól. A tanfolyamok általában a hivatás gyakorlásával párhuzamosan folynak, tehát esténként vagy hétvégeként. A résztvevők gyakran már hosszabb ideje gyakorolták sikeresen hivatásukat, így előbb újra meg kell tanulniuk tanulni. Ehhez járul még az a sokféle elvárás a szakmai és a magánéletben is, amelyek vizsgahelyzetben további pszichológiai nyomást gyakorolnak a vizsgázókra. Mindennek tudatosulnia kell egy vizsgabizottságban, hogy a vizsgahelyzetben megfelelően kezelni tudja a vizsgázót.

A szakmai továbbképzés keretében, leginkább írásbeli vizsgák esetében a képzésnél egyértelműen nagyobb arányban alkalmaznak komplex, cselekvésorientált feladatokat, mint például szakmai beszámolókat, szakmai tárgyú dolgozatokat vagy szituációs feladatokat. A szakmai továbbképzés vizsgáin igényes témák kifinomult kidolgozását várják el a vizsgázóktól. Tartalmilag és időigényét tekintve az írásbeli vizsga a szakmai továbbképzés vizsgáinak leghosszabb része.

A szakmai továbbképzés vizsgáinak célja, hogy kiderítse,

- hogy a megtanult ismeretanyagot a szakmai tapasztalattal együtt alkalmazva fel lehet-e használni szakmaspecifikus és komplex esetekben, és így fel lehet-

e építeni következetesen megfelelő megoldásokat. A vizsgázónak tehát transferteljesítményeket kell nyújtania.

- hogy a vizsgázó az elsajátított ismeretanyagot módszeresen és célszerűen tudja-e alkalmazni a problémamegoldásnál. Ezzel vizsgáljuk a feladatmegoldási módszerek alkalmazásának képességét.
- hogy a vizsgázó el tudja-e választani a fontosat a nem fontostól, meg tudja-e különböztetni az általánost a speciálistól, tud-e összefüggésekben gondolkodni és dolgozni. Ezzel az analitikus képességeket vizsgáljuk.
- mennyire tudja írásban kifejezni magát.

Az ilyen típusú vizsgafeladatok értékelésének feltétele a vizsgáztatók igen magas kompetenciaszintje, hiszen ilyen összetett körülmények között, amelyeket itt értékelni kell, még az alaposan kidolgozott értékelési szempontok is korlátokba ütközhetnek.

A továbbképzésben a szakképzésnél fokozottabb mértékben úgy alakították ki a szóbeli vizsgát, hogy az beszélgetés legyen, méghozzá szakemberek közötti beszélgetés. A beszélgetést úgy kell lefolytatni, hogy a vizsgázó meg tudja mutatni képességét

- az összefüggések felismerésére és az összefüggésekben való gondolkodásra,
- a célközpontú tervezésre és döntésre,
- a probléma-felismerésre, a probléma elemzésére és megoldására.

Mindezek alatt figyelembe kell venni a vizsgázó szakmai tapasztalatait is, illetve konkrét eseteket is alapul lehet venni a vizsgázó szakmai környezetéből. A vizsgán való teljesítmény értékelésének itt szintén feltétele a vizsgáztatók magas szintű kompetenciája.

6. Sikerek és buktatók – kritikai megfontolások

Vitathatatlan, hogy a duális szakképzés vizsgarendszere jelentősen hozzájárul a képzés és a továbbképzés minőségének biztosításához. A szakmai képzésben a képzési és a továbbképzési szakmák szövetségi állami szintű szabványokat alkotnak, és lehet végezni a megszerzett képesítések nagyfokú átláthatóságát. A

vizsgák ebben kiemelkedő szerephez jutnak, hiszen a vizsgán való teljesítmény értékelésénél és rögzítésénél ezeket a szabványokat mindig újra és újra alkalmazzák és pontosítják.

A vizsgarendszer egyik pillére a vizsgabizottságok tagjainak tiszteletbeli hivatala. A szakképzés duális rendszere fokozott mértékben alapszik a tiszteletbeli vizsgáztatói tevékenységet végzők tudásán és elkötelezettségén. Ők azok, akik próbára teszik a tanulók szakmai képességeit a szakképzési rendekben meghatározott, szövetségi állami szintű szabványok alapján. A tiszteletbeli vizsgabizottsági tagok megbízásának elve szavatolja a vizsgák költséghatékonyságát. A vizsgabizottságok egyenlő alapon való összetétele, vagyis hogy a bizottságok munkáltatók és munkavállalók megbízottaiból, valamint szakiskolai tanárokból állnak, nemcsak a szakmai gyakorlat közelségét garantálja, hanem a tanulók számára biztosítja a korrekt és átlátható értékelési folyamatot is.

A vizsgabizottsági tagok kiválasztásánál azonban egyre növekszik a buktatók és a gyenge pontok száma. Az utóbbi években egyre kevesebb ember áll készen arra, hogy tiszteletbeli vizsgabizottsági tagként dolgozzon (vö. 4. fejezet), többek között azért, mert a tiszteletbeli vizsgabizottsági tagok megterhelése az új vizsgakövetelmények következtében időközben sok területen jelentős mértékben megnövekedett.

Ez felveti azt az alapvető kérdést, hogy vajon teljesíteni és biztosítani lehet-e a vizsgabizottsági tagok (a vizsgáztatók) szükséges professzionalizálását. Mindenekelőtt sürgősen meg kell találni azokat a módszereket, amelyek amellett, hogy anyagilag elviselhetőek, lehetővé teszik a vizsgabizottságok erőteljesebb professzionalizálását is. A ver.di szakszervezet kezdeményezése, amellyel arra törekszik, hogy felépítse a vizsgabizottságokban részt vevő munkavállalói megbízottak számára a támogatási struktúrák és a képzési kínálatok rendszerét, ebbe az irányba mutat.

Még mindig érvényben van az a jelszó, amely szerint a vizsgákat gazdaságosan kell kialakítani, vagyis vállalható idő- és pénzráfordítással. Ez érvényes a

vizsgabizottságok felállítására is, amely rendszeresen kritikus gazdasági elemzés tárgyát képezi.

Ez az értékelés azt mutatja ugyan, hogy a vizsgák költséghatékonyak tudnak maradni a vizsgabizottsági tagok tiszteletbeli munkája által, összességében azonban a vizsgák lebonyolítására fordított pénzüsszegek figyelemre méltó nagyságrendet alkotnak, amelyet, legalábbis a szakképzésben, az üzemek állnak, és amelyet a kamaráknak meg kell téríteniük.

A kb. 1,2 millió köztes és záróvizsgán résztvevő vizsgázó mellett azokat az üzemek által fedezett költségeket, amelyek abból adódnak, hogy az oktatókat elérhetővé kell tenni a vizsgabizottságokban való közreműködésre, évente több millió euróra becsülik. Ehhez még jelentős költségek járulnak azoknak az alapanyagoknak és berendezéseknek a használatából adódóan, amelyeket a vizsgák megfelelő lebonyolításához kell rendelkezésre bocsátani.

Anélkül, hogy kétségbe vonnánk a vizsgák alapvető hasznát, azok magas költségei (különösképpen feszült gazdasági helyzet idején) újra és újra viták keretében kerülnek. Ajánlatos ezért gondosan felmérni a vizsgák költségeit. Továbbá azt is alaposan át kell gondolni, hogy hogyan lehet megújítani a vizsgákat és ezzel egyidejűleg esetleg csökkenteni a vizsgák megszervezésére és lebonyolítására fordított anyagi költségeket. Jelenleg már folynak erről a tárgyalások Németországban.

7. Irodalomjegyzék

Arnold, R. / Münch, J.; Fragen und Antworten zum Dualen System der deutschen Berufsbildung. Herausgegeben vom Bundesministerium für Bildung und Forschung, Bonn 1995

Ebbinghaus, M.: Zum zweiten Mal evaluiert: Abschlussprüfung in den IT-Ausbildungsberufen. In: Berufsbildung in Wissenschaft und Praxis (BWP) 1/2004, S. 20-24

Ebbinghaus, M.: Prüfungsausschüsse in der beruflichen Bildung. In: Cramer, G. / Schmidt, H. / Wittwer, W. (Hrsg.), Ausbilder-Handbuch, Köln: Deutscher Wirtschaftsdienst, 62. Ergänzungslieferung, August 2003, Kapitel 5.4.1.3

Lennartz, D.; Aktionsfeld Prüfungen: Zwischenbilanz und Zukunftsperspektiven. In: Berufsbildung in Wissenschaft und Praxis (BWP) 1/2004, S. 14-19

Lennartz, D.: Innovation der Prüfung. In: Cramer, G. / Schmidt, H./ Wittwer, W. (Hrsg.), Ausbilder-Handbuch, Köln: Deutscher Wirtschaftsdienst, 59. Ergänzungslieferung, April 2003, Kapitel 5.4.2.1

Schenk-Mekonen, U. / Steffens, G.: Transparenz, Kommunikation und Qualifizierung im Prüfungswesen stärken das duale System - piksNet - Prüfer- Informations- und Kommunikationsservice im Netz. In: Berufsbildung in Wissenschaft und Praxis (BWP) 1/2004, S. 30-31